

КНС саме півдня України, які б відрізнялись від інших регіонів нашої держави. Проте в цій частині країни більшість населення є аграрною, і саме воно стало точкою опори радянської влади 1920-1930х років.

Література

1. Акунін О. Селянство півдня України в кінці 20-х – на початку 30-х років ХХ століття: побутовий, морально-психологічний та соціальний аспекти. Вип. 15. 2006. 265-272 с.
2. Водотика С.Г. Зміни в соціально-класовій структурі селянства України напередодні масової колективізації (1927–1929 рр.) / Водотика С.Г., Мазур І.Д. Український історичний журнал № 2. 1983. 42–51 с. 28
3. Історія Української РСР : у 8 т., 10 кн. Т. 6: Українська РСР у період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921-1941) редкол.: П.П. Гудзенко, Київ, 1977. 543 с 38
4. Капустян Г. Т. Більшовицький варіант політики "римських цезарів", або: комнезами як вияв люмпенської психології, Український селянин Вип. 17. Черкаси, 2017. 84-88 с 39
5. Капустян Г. Т. Комітети незаможних селян у системі радянсько-більшовицької політики Український селянин №9. Черкаси, 2005. 203-207 с. 40
6. Кульчицький С.В. Комітети Незаможних Селян, Енциклопедія історії України: Т. 4, Київ, 2007. 485-487 с. 41
7. Левандовська Е. Е. Роль комітетів незаможних селян у впровадженні радянської політики на селі (1920-1933 рр.) / Е. Е. Левандовська // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2013. - Вип. 37. - С. 118-123 27
8. Лисенко, Д. М. Соціальний склад комітетів незаможних селян 1920-1933 рр. на прикладі Херсонщини / Д. М. Лисенко // Актуальні проблеми історії та археології : регіональний та глобальний вимір : матер. Всеукр. наук.-практ. конф./ редкол. : Н. М. Кузовова (відп. ред.) та ін. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2021. – С. 66-68.

Луков Р.М.

*Київський національний університет
інтелектуальної власності та права*

Національний університет (Одеська юридична академія)

СУЧАСНІ ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану у зв'язку з проведенням збройної агресії росії на території України від 24.02.2022 року суттєво вплинуло на життєдіяльність у країні, що відповідно викликало потребу в посиленні захисту внутрішніх правовідносин. Ці події актуалізували необхідні зміни до кримінально-правових положень з метою належного державного врегулювання. Слід враховувати, що у зазначених

обставинах швидко підвищується суспільна небезпечність скоюваних злочинних посягань проти власності в умовах воєнного стану, тому норми Кримінального кодексу України [1] (далі – КК) мають тепер відповідати викликам та загрозам, що виникли.

Окремими питаннями сучасних законодавчих змін до КК опікувались такі вітчизняні науковці, як: О.М. Будяченко, Л.П. Брич, О.С. Гаджук, В.І. Гранкіна, В.М. Киричко, А.А. Коваль, І.А. Копйова, А.В. Лапкін, С.Я. Лихова, О.К. Марін, Т.О. Михайліченко, Р.О. Мовчан, К.М. Орбець, О.В. Острогляд, С.П. Погребняк, Ю.А. Пономаренко, М.С. Самойленко, В.Я. Тацій, М.В. Шепітько та інші. Проте важливість цих проблем вимагає подальших поглиблених досліджень кримінального законодавства в умовах воєнного часу.

Серед ключових сфер, до яких були внесені необхідні зміни на підставі введення в Україні режиму воєнного стану, слід виокремити такі:

- державна зрада та здійснення диверсії (посилено відповідальність);
- реалізація діяльності колаборантського характеру та розпалювання ворожнечі у регіонах країни (встановлено відповідальність);
- погрози чи образа честі та гідності особи, що є військовослужбовцем (встановлено відповідальність);
- мародерство та вчинення злочинів проти власності (посилено відповідальність);
- поширення інформації щодо місць дислокації військових, відповідної техніки чи іншої зброї (встановлено відповідальність);
- особливі випадки виключення кримінальної відповідальності (застосування вогнепальної зброї особою, виконання обов'язку стосовно здійснення захисту територіальної цілісності та незалежності країни (запроваджено).

Спочатку слід з'ясувати зміст дефініції «воєнний стан», яка розкривається у положеннях Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3]. Відтак, це «особливий правовий режим», що застосовується у разі відповідної загрози та передбачає надання спеціальним владним органам необхідних повноважень для здійснення відсічі та попередження загрози, при якому можуть обмежуватись у

конкретних межах передбачені конституційно-правовими нормами права та свободи індивідів чи юридичних осіб. При цьому, ключову позицію відіграють положення Конституції України [1], зокрема, ст.64, якою запроваджено обмеження (з урахуванням виключень) прав і свобод в умовах воєнного стану разом із визначення відповідного строку запровадження певних обмежень. Як відомо, в Україні режим воєнного стану було запроваджено Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [4]. Звернемо увагу, що обмеження прав має тимчасові межі, таким чином відповідні норми закону мають конкретно закріплювати строк дії таких обмежень. Виходячи із логічності наведеного, строк обмежень не має бути більше ніж строк режиму воєнного стану.

Відтак, вважаємо доцільним визначити обтяжуючу ознаку, що передбачена положеннями ст.67 КК «умови воєнного стану». На думку В.М. Киричко [6, с. 35-42], ознака «в умовах воєнного стану» стосовно суспільно небезпечних діянь проти власності має наступні характеристики: а) стосується лише складів злочинів, до яких нормативно включена; б) має безпосередній вплив на проведення кваліфікації відповідних діянь; в) обов'язковий характер покарання за кваліфікованої ознакою у межах санкції статті. Розуміючи зазначені умови як зовнішній вплив на правопорушення, отримаємо характеристику об'єктивної сторони злочину: місця та часу вчинення діяння.

Беручи до уваги думку О.В. Острогляда, під час військових дій співробітники правоохоронних органів вчасно не можуть виконувати свої професійні функції та оперативно реагувати на відповідні злочинні прояви, що може викликати «у певних осіб відчуття безкарності» [8, с. 286-290], що й призводить до значного зростання кримінальних правопорушень у такий час.

А.В. Горностаї [5, с. 288-293] наголошує, що в умовах активних бойових цивільне населення вимушено залишає більшість власного майна, особливо нерухомість, тому під час війни, серед інших злочинів найогиднішими виступають діяння щодо привласнення чужого майна. Як відомо, вчинення мародерства завжди супроводжує військові конфлікти, отже, злочини проти власності, що вчинені в умовах воєнного стану потребують аналізу.

Таким чином, досліджуючи злочинні діяння проти власності, зазначимо, що внесеними положеннями Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 року № 2117-IX, кримінально-правове регулювання було доповнено вказаною ознакою ст. 185 («крадіжка»), 186 («грабіж»), 187 («розбій»), 189 («вимагання»), 190 («шахрайство»), 191 («привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»). Через запровадження досліджуваної ознаки до зазначених статей КК прослідковується посилення покарання, що передбачає позбавлення волі від 5 до 8 років за крадіжку, від 7 до 10 за вчинення грабежу, від 8 до 15 років за розбійний напад, від 7 до 12 років за реалізацію складу злочину «вимагання», від 3 до 5 років за шахрайські дії, від 5 до 8 років за вчинення діянь щодо привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Однак, як раніше зазначено, загальна частина КК не встановлює часових меж обмеження прав та свобод людини, і яким чином відбуватиметься обмеження волі суб'єктів кримінальних правопорушень у разі відміни режиму воєнного стану, закон поки не регламентує.

При цьому, слід врахувати, щодо вчинення протиправних діянь проти власності також має значення характеристика шкоди, яка завдана об'єкту, що знаходиться під охороною кримінальних норм: а) велика шкода для об'єкту (ключового); б) об'єкт має соціальну значимість; в) завдання шкоди викликано непрямыми діями, а є наслідком; г) ураження факультативного виду об'єкту; д) через вчинення одиначної дії шкода заподіяна множинним об'єктам. Застосовуючи умови воєнного стану до завданої шкоди, слід наголосити, що вчинення діяння проти власності може мати вкрай тяжкі наслідки, ніж закріплені у законодавстві.

Наразі посилення кримінально-правової відповідальності за протиправні порушення проти власності, що вчинені в умовах воєнного часу, потрібні суспільству та громадянам для виживання у сучасному збройному конфлікті. Однак, при цьому, законодавець оминув редагування такої статті КК як незаконне заволодіння транспортним засобом (ст.289), яке за часів повномасштабної агресії на українській території мало та має широке поширення. Враховуючи, що згідно

примітки до ст.289 КК злочини, передбачені ст.ст. 185, 186, 187, 189, 190, 191 КК є однорідними, тобто мають приблизно схожий ступінь суспільної небезпеки, здійснюючи посягання на подібні об'єкти, що знаходяться під охороною кримінального законодавства, та характеризуються однаковою «формою вини» [7, с.236]. Доцільно вважати, що врегулювання зазначеного питання буде вирішено шляхом внесення відповідних змін до ст. 289 КК.

Слід погодитись із думкою Л.Ю. Тімофєєвої [9, с. 75-78], що коли кримінальний закон є структурованим, кодифікованим, чітко сформованим та є зрозумілим для людей, тоді будь-яка особа здатна проводити співставлення реалізації власної поведінки відповідно до вимог кримінально-правового закону, при цьому обираючи вчинення відповідних діянь. Зазначимо, що А.В. Горностай, акцентує увагу на тому, що законодавець має логічно, системно та узгоджено підходити до формування кримінально-правових норм.

Підсумовуючи наведене, зазначимо, що життєдіяльність суспільства та держави має відбуватись навіть у складних умовах воєнного стану, оскільки закон – то є цінність для людей. Встановлено, що законотворці мають якісно підходити до створення кримінально-правових норм, які характеризуються зрозумілістю викладення та доступністю для розуміння звичайними людьми, щоб співвідносити свою поведінку з цими вимогами. Визначено недосконалість внесених до Кримінального кодексу України змін, зокрема, стосовно, відсутності часових меж застосування обставин «в умовах воєнного стану» в частині обмеження прав та свобод людини. Зосереджено увагу на необхідності внесення змін до ст. 289 КК України шляхом доповнення умовою «в умовах воєнного часу».

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.11.2023)
2. Кримінальний Кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 р. № № 2341-III. Дата оновлення: 05.10.2023 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.11.2023)
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № № 389-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#TextText> (дата звернення: 05.11.2023)
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 17.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 05.11.2023)

5. Горностай А.В. Питання законодавчого неврегулювання відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом в умовах воєнного або надзвичайного стану. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса.* Харків : Право, 2022. С. 288-293.
6. Киричко В.М. Про особливості кримінального права, обумовлені воєнним станом, та їх відображення в кримінальному кодексі України. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса.* Харків : Право, 2022. С. 35-42.
7. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. О.М. Литвинов, Ю.В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
8. Острогляд О.В. Кримінально-правова політика в умовах війни: законодавчий аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2022. № 1. С. 286–290.
9. Тимофєєва Л.Ю. Переосмислення принципів кримінального права в умовах війни. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса.* Харків : Право, 2022. С. 75-78.

Макар М.М.

Херсонський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Актуальною проблемою для сучасного українського законодавства є швидка адаптація до змін та нових реалій, спричиненими збройною агресією Росії на Сході України, повномасштабним вторгненням та виникненням нових суспільно-політичних явищ. Одним із них стало формування значного прошарку населення, яке мало досвід безпосередньої участі у бойових діях спочатку у зоні АТО/ООС, а тепер і на усій лінії зіткнення із зовнішнім агресором.

Проблему правового статусу учасника бойових дій досліджували у межах юридичного погляду на проблему Пінчук Р. та Письменна О. [4] та Цирфа Г. [5], роботи яких хоч і містять у цілому позитивну тенденцію до оцінки особливостей отримання статусу учасника бойових дій, але опубліковані до початку